

ИЖТИМОЙ ГУРУҲЛАРДА ҲУРМАТ КАТЕГОРИЯСИ ИФОДАЛАШ**Юсупова Сабоҳатхон Аъзамжоновна**

Фарғона давлат университети Инглиз тили кафедраси катта ўқитувчиси

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7046486>

Аннотация. Жорий мақолада ижтимоий гуруҳларда ҳурмат категориясини ифодаланиши, эркак ва аёл мулоқотида ҳурмат ифодаланишнинг фарқли ва ўхшашлик жиҳатлари мисоллар билан ёритилган.

Калит сўзлар: ҳурмат категорияси, гендер, тил, тилишунослик, меъёр, алоқа воситаси, нутқ, нутқий жараён.

ВЫРАЖЕНИЕ КАТЕГОРИИ УВАЖЕНИЯ В СОЦИАЛЬНЫХ ГРУППАХ

Аннотация. В данной статье на примерах освещаются выражение категории уважения в социальных группах, различия и сходства выражения уважения в общении между мужчинами и женщинами.

Ключевые слова: категория уважения, род, язык, языкознание, норма, средство общения, речь, речевой процесс.

EXPRESSION OF THE CATEGORY OF RESPECT IN SOCIAL GROUPS

Abstract. In this article, examples highlight the expression of the category of respect in social groups, the differences and similarities in the expression of respect in communication between men and women.

Keywords: category of respect, gender, language, linguistics, norm, means of communication, speech, speech process.

КИРИШ

Инглиз ва рус тилидаги тўлиқ исмларни бир хиллигига эътибор берайлик. Рус тилидаги исми фамилияси ва шарифидан ташкил топган. Масалан: *Николай Михайлович Каранзин, Александр Сергеевич Пушкин, Иван Сергеевич Тургенев* инглиз тилида тўлиқ (fullname) исмлар 2, 3 ва 4 компонентдан ташкил топади. Масалан: *Jack London, William Shakespeare Thackeray, Agatha Mary Clarissa Christie*. Биринчи компонентда тўлиқ инглиз исми инглизчада *Christian name* (Христиан исми) ёки *firstname* (биринчи исми) тарзида бўлади. Тўлиқ исмлар ёки христианлик исмлари юқори ўрин эгаллайди, яъни *Jack, William, Agatha*. Охирги компонентда тўлиқ инглиз исми инглиз тилида *surname* (фамилия), ёки *lastname*, масалан (тагига чизилган) *Jack London, William Shakespeare Thackeray, Agatha Mary Clarissa Christie*.

ТАДҚИҚОТ МАТЕРИАЛЛАРИ ВА МЕТОДОЛОГИЯСИ

Юқоридаги мисоллардан *Jack, William, Agatha* биринчи исмлардир. Биринчи исмни инглизларда ва руслар аънанасига мувофиқ фарзанд ота-онасидан олдин. Инглиз тилида тўлиқ исмларнинг ифодаланиши бу ўзбек ва рус тилларида фамилияга тўғри келади. Инглиз тилидаги бу фамилияларга *Mr, Mrs, Miss* қўшиб мурожаат этилади. Биринчи ва иккинчи компонентдан ташқари учинчи, тўртинчи компонентлар ҳам мавжуд: мисоллардаги *Shakespeare, Mary, Clarissa* рус ва ўзбек тилидаги отасининг исми (шарифи)ни бунга алоқаси йўқ. Инглиз кишисини таништириш мобайнида унинг биринчи ва охирги исмларисиз таништириш мумкин эмас. Учинчи, тўртинчи исмларни мулоқотда баъзан ишлатилади. Тўлиқ исм тўрт компонентли ҳужжатлар, расмий қоғозлар босма нашр маҳсулотлар, муаллифликда, гувоҳномаларда берилади.

ТАДҚИҚОТ НАТИЖАЛАРИ

You кишилик олмошининг ишлатилиши. Рус тилида бирон бир шахсга мурожаат қилишда *выва* *тыс*ўзларини қўллаймиз. Инглиз тилида *ты*, яъни *сенга* тўғри келадиган олмош йўқ. Сиз бу сен олмошига тўғри келади. Агар расмий мулоқотда фойдаланадиган бўлсак, бу олмош сиз деб таржима қилинади.

Агар дўст, яқин одамларга сен деб таржима қилиниши ҳам мумкин. Қадимда *You*(сиз)олмоши билан бирга *thou*(сен) олмоши ҳам нутқда қўлланилган. Масалан: XVII асрда китобларнинг кириш қисмида муаллифлар *thou* олмошидан фойдаланишган ва бу олмош билан китобхонга мурожаат этишган. Замонавий инглиз тилида *thou*олмоши эскирган деб ҳисобланади, шунингдек, ҳурмат маъно ифодаламайди.

МУҲОКАМА

Юқорида гуруҳларга бўлинган мурожаат шакллари келтириб ўтдик. Улардан бири, қариндошлик муносабатлари билан боғлиқ мурожаат шаклидир.

Отага мурожаат *father* (отага нисбатан), бундай адабий тил меъёрларида қўлланилиш кўлами ва ота сўзининг сўзлашув нутқида ва ўта яқинлик маъноси ифодалашда *dad, daddy, pa, papa* ва бошқалари ишлатилади.

Она (*mother*)га мурожаат этишда ҳам бир неча сўзлашув нутқи вариантлари мавжуд: *mother: ma, mam, mum, mamma, non, mummy* ва бошқалар.

Ўғил (*son*)га мурожаат кўпроқ оталар учун кенг қўламда, ҳозирги вақтда ота-оналарнинг қиз (*daughter*)га мурожаати эса камроқ қўлланилади.

Эгизакларга одатда *twins*сўзидан фойдаланган ҳолда мурожаат этишади.

Айнан болаларга исмлари, уй лақаби билан мурожаат этишади ёки эркалаш мақсадида маълум бир эркалаш сўзларини қўллашади.

Оиланинг ёши катта аъзолари (буви, бобо) га болалар *grandpa, granddad, grandma, granny* сўзлари ёрдамида анъанавий мурожаат этишади.

Набираларига мурожаат учун эса *grandson, granddaughter*сўзлари билан бирга ўз исмларини қўллашади. Бошқа яқин қариндошларига эса *uncle*(амаки, тоға), *aunt*(амма, хола) *auntie* (аммажон, холажон) сўзлари билан, баъзан эса қариндошларини исмларини қариндошлик сўзлари ҳамоҳанглигида айтиш орқали гапиришади. Бу эса, хушмуомалаликнинг бир кўриниши. Худди куйидаги мисол сингари: *Uncle Bence? Aunt Margaret.*

Эр ва хотин ўртасидаги мурожаат этиш шаклида (эр ёки хотиннинг) исми, эркалаш сўзи ёки эркалаш лақабидан кенг фойдаланилади.

Ака ва сингил мурожаати эса ҳозирги вақтда кам учрайди. Одатда ака ва сингилнинг ўз исмлари билан чақирилади. Эслатиб ўтамизки, оилавий муносабатлардан ташқарида, *brother* ва *sister* кўпроқ ишлатилади.

ХУЛОСА

Замонавий инглиз тилида мурожаатнинг кўпсонли формалари, яъни гапирувчининг ижобий муносабатини англатувчилари ўта кенг тарқалган. Улар орасидан эслатишимиз мумкин бўлганлари *baby, boy, dear, angel, dearest, dear boy, dear girl, friend, honey* (охирги мурожаат “азизим, ёқимтой” ни англатади) *kid, love, lovely, sweet, sweetheart, sweets*. Бу ерда дўстона муносабатларнинг *myёкимy dear: my precious, my dear son, my dear daughter, my dear sweet, sweetheart* ва турли хил шаклларига тегишли.

Дўстона муносабатнинг *old*ли формуласи учун ўта характерли: *old boy, old chap, old man* (қария).

REFERENCES

1. Sabohatxon, Y., Zilolaxon, T. Y., & Shaxlo, Y. L. (2022). EXPRESSION OF METAPHOR IN DIFFERENT SYSTEM LANGUAGES. *RESEARCH AND EDUCATION*, 1(2), 209-212.
2. GANIEVA, D. (2019). Semantic Syncretism and Polyfunctionality. *Scientific Bulletin of Namangan State University*, 1(6), 275-278.
3. Iskandarova, S. M. (2020). GNOSEOLOGY AND THE LINGUISTIC LANDSCAPE OF THE WORLD. *Theoretical & Applied Science*, (8), 19-22.
4. Ismoilova, S., & Xalilova, G. (2022). RESEARCH ON THE ISSUE OF QUESTIONS IN LINGUISTICS. *Development and innovations in science*, 1(1), 17-19.
5. Dilorom, I. (2021). Communication Breakdown in the Heterogeneous Communication. *International Journal of Discoveries and Innovations in Applied Sciences*, 1(6), 136-140.
6. Ismoilova, D., & Hudoyorov, D. THE IMPORTANCE OF TEACHING ENGLISH AS A FOREIGN. *O 'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O 'RTA MAXSUS*, 347.
7. Ortiqov, R. (2022, June). STRUCTURAL AND SEMANTICAL FEATURES AND DIFFERENCES OF ORAL AND WRITTEN SPEECH. In *INTERNATIONAL CONFERENCES ON LEARNING AND TEACHING* (Vol. 1, No. 9, pp. 438-442).
8. Ismoilova, D., & Hudoyorov, D. THE IMPORTANCE OF TEACHING ENGLISH AS A FOREIGN. *O 'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O 'RTA MAXSUS*, 347.
9. Dilorom, I. "All Is Well, That Ends Well"-Stylistic Features and Shakespearean Language.
10. Dilorom, I. (2021). Communication Breakdown in the Heterogeneous Communication. *International Journal of Discoveries and Innovations in Applied Sciences*, 1(6), 136-140.
11. Nurmatova, M. M., & Ismoilova, D. R. (2021). BUILDING THE STRATEGIC COMPETENCE IN THE HETEROGENEOUS COMMUNICATION. *БЕСТИИК МАГИСТРАТУРЫ*, 65.
12. Ismoilova, D. (2021). SHAKESPEAREAN NEOLOGISMS AND THEIR PECULIARITIES. *Журнал иностранных языков и лингвистики*, 2(2).
13. Abdumaliko'g'li, O. R. (2021). THE BRIEF INVESTIGATION OF CONTEMPORARY SPEECH STYLES OF THE ENGLISH LANGUAGE. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 9(12), 1280-1283.
14. BO, I. T. N. O. R., & TAVSIYALAR, Y. A. M. R. Ortiqov–Farg ‘onadavlat universiteti o ‘qituvchisi. *FARG 'ONA DAVLAT UNIVERSITETI*, 128.
15. Qizi, K. M. K., & Ugli, M. M. M. (2020). Teaching EFL (English as a foreign language) in kindergarten. *Проблемы современной науки и образования*, (3 (148)), 77-79.